

Kisbács helynevei.

A népművészetéről általánosan ismert Kalotaszeg legkeletibb fekvésű községe *Kisbács* Kolozsvártól mintegy nyolc kilométernyire, a Nádas-patak mentén fekszik. Az Erdély fővárosát Egeressel összekötő megyei út rajta halad keresztül. A község nevének alakváltozatai: 1263, 1497: *Baach*. 1374, 1450: *Bach*. 1420 körül, 1444: *Baacz* (Csánki V, 330).¹ 1608: *Bachy* (Erd. Múz. Bánffy I. Oklevelek). 1639: *Bacz* (i. h. Zentelki-cs.). 1695: *Bács* (i. h. Fasc. 63). 1733: L(ocum) M(ixtum) *Báts* (Togan, Rom. 26). 1808: *Bács* cum Praedio Kardosfalva ~ r. *Bacsu* (Lipszky). 1839: *Báts* ~ *Bátsu* (Lenk.). 1850: *Bács* ~ r. *Bacsu* (Erd. Múz. Mike, HelysNev.). 1873: *Báts* tart. Kardosfalva (Helységnévtár). 1913: *Kisbács* (Uo.). 1922: *Kisbács* ~ r. *Baciu* (Martinovici-Istrati). 1941: *Bács* ~ r. *Bač* (Hgy.). Ezekből az adatokból látszik, hogy a község neve az első okleveles említéstől a legújabb időkig *Bács* volt. Habár ma hivatalos neve *Kisbács*, az útjelzőtáblákon *Bács*, az állomás feliratain pedig felváltva *Bács* és *Kisbács* szerepel. A község neve valószínűleg török személynév (EtSz.).

Bács a középkorban a kolozsmonostori apátságé volt, 1371 után a Böbek- vagy Bebek-család birtoka. A XIV. század vége óta egyes részeit a szomszéd községek nemessége bitorolta. A XV. században *Nádastelek* és *Szentivány-pusztá* is hozzátartozott (Csánki i. h.). A község nevére és keletkezésére vonatkozólag a szájhagyomány is tud egyet-mást.²

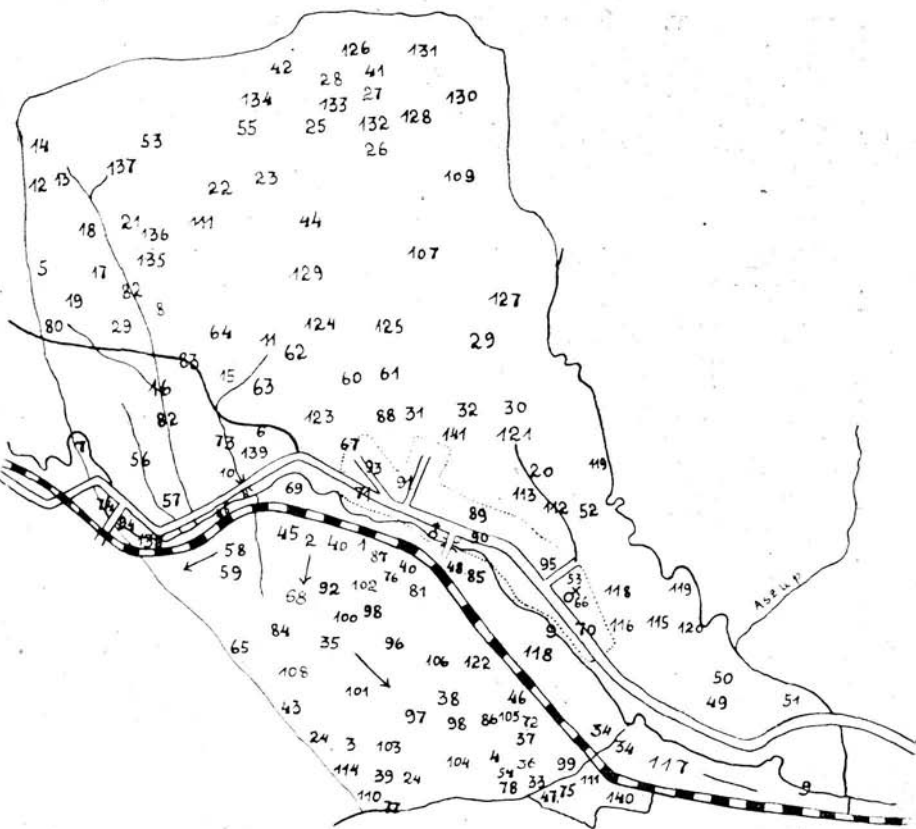
A község lakosainak száma ma kereken 1600. Ezek közül magyar hetven, rumén húsz és cigány tíz százalék. A magyarság római katolikus. Jegenyén kívül *Kisbács* az egyedüli kalotaszegi helység, melynek magyar lakossága katolikus. A rumének a görög katolikus vallás hívei. A határ terjedelme kb. 3000 hold.

A helynevekben a ruménségnek igen kevés nyoma látszik. A legtöbb rumén helynév a magyarnak hangtani változásokkal való átvétele, rumén megfelelője csak igen kevés helynévnek van. Ilyenek: *Horgas* ~ *Strîmbu*, *Kisrét* ~ *Rîtuts* stb. Rumén

¹ Csánki adatai közül egy-egy alakra nézve csak az első és az utolsó okleveles említés évszámát közlöm.

² Ezeket l. *Szentivány* és *Szent János kútja* címszó alatt.

eredetű helynévnek látszik a *Zöldi pojána* ~ *Pojana verde*; a ruménség azért nem juthatott helynévadó szerephez, mert amikor Kisbácson megjelent az egész határnak már megvoltak a maga magyar helynevei; ezeket átvette, ritkábban lefordította, de új területet a maga nyelvén elnevezni már nem állt módjában.

Kisbács.

Kisbács határának északi részében kaszálókkal tarkított erdőket találunk. A helynévadás szempontjából a kaszálók a fontosabbak; a törzshelynév ezt jelöli, míg ennek származéka az erdőre vonatkozik. Pl. *Karakó*, *Karakói erdő*, *Kígyóstó*, *Kígyóstói erdő* stb.

Az erdőtől délre az országútig területnek el a szántók. A történeti adatok szerint a XVI—XVII. században a szántó kisebb terjedelmű volt és a lakosság elszaporodásával az erdő rovására terjeszkedett észak felé. Ezt bizonyítják a *Hágó alja*, *Hegy megett*, *Nagytelek* és *Szárhegy* helynevek. A Nádas mellett vegye-

sen találunk szántót és kaszálót, az ettől délre eső oldalt a szántó foglalja el. A szántók sávját néhol azonban már megszakítja a legelő. Ez foglalja el a kisbácsi határ többi részét a szucsági (déli) határszélig. Aránylag kis területen itt újból erdőt találunk (*Kőszegő*). A legelő itt is az erdő rovására terjeszkedett dél felé. A történeti adatokból ezt bizonyítja a *Farkasverem* helynév. A *Kiserdő* és *Tölgyfástető* is régebben kétségkívül erdőnek volt a neve.

Kisbácson aránylag kevés a személynevekkel alakult helynév (*Bakó tagja*, *Fileki malom* : *Illári malma*, *Gergelyirtovány*, *Pallérvágotja*, *Samu sikátorja*). Érdekes, hogy a község népesebb családjának, a Túrós-családnak a neve a helynevekben semmi nyomot nem hagyott.

E község élő helyneveit 1941 június végén gyűjtöttem össze, az anyag kiegészítése és ellenőrzése végett még kétszer jártam Kisbácson : 1941 októberében és legutóbb 1942 márciusában. A történeti anyag (a község nevére vonatkozó adatok is) *dr. Szabó T. Attila* egyetemi tanár úr gyűjtése. Az értékes anyag átengedését, útmutatásait és támogatását itt is hálásan köszönöm.

A helynevek betűrendben való tárgyalásakor a térkép-vázlat számát [ ]-be, a területen folyó gazdálkodásra vonatkozó megjegyzéseimet rövidített alakban ( )-be teszem.¹ Ha az irodalmi alak nem tér el a népnyelvitől, akkor ez utóbbit nem írtam le újból, hanem a kettőspont (:) után a magyar alakváltozatot, illetőleg a váltakozás jele (~) után a rumén alakot írtam. A helyszíni gyűjtésben vezetőm volt *Kovács Imre* 51 éves magyar és *Bojan Demeter* 31 éves rumén lakos.

Agyagdomb ~ *Lutărije* [II. 84] (I.). — A legelő egyik agyagos részének neve.

***Aláfel járó** 1734 : *Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo... Aláfel jároba*. Az „Inferiore Territorium“ a falutól keletre eső határrészt jelölte, tehát e helynév is a községtől keletre lehetett.

Alsóboltos sikátorja I. Alsósikátor.

Alsófaluvég *Alsófaluvég* ~ *Kapātu satului din žos* [70]. — A falunak Kolozsvár felé eső része.

Alsófüzeságy *Alsófüzeságy* : *Füzeságy alsó* ~ *Fizešad* [17] (e.). — Az erdőben lévő egyik kaszáló. A ruménség a két Füzeságyat nem jelöli külön.

Alsójovánkó I. Nagyjoánka.

Alsósikátor *Alsósikátor* : *Āsóbótos sikátorja* : *Samu sikátorja* : *Rózsa-ucca* [95]. — A Márton Salamon boltjánál kezdődő utcácska neve. Márton Salamon üzlete az *āsóbót*, míg a tőle feljebb

¹ Rövidítések : *á.* = árok, *h.* = híd, *k.* = kaszáló, *p.* = patak, *r.* = rumén (népnév), *sz.* = szántó, *tn.* = terméketlen.

(nyugat felé) eső kereskedés a *felsőbót*. Márton (*Samu*) üzletével szemben van a *szövetkezetesbót*. A *Rózsa-utca* tréfás elnevezés, leginkább az ez utcában lakók használják állítólag azért, mert itt vannak a legszebb leányok a faluban.

Alsókígyóstó *Alsókígyóstó* : *Kígyóstó alsó* : *Keskenkígyóstó* ~ *Kidaštäu* [28] (k.). — Az erdőben lévő egyik kaszáló a községtől északra. A ruménség mindkét Kígyóstót ugyanazzal a névvel jelöli.

Alsótér *Alsótér* ~ *Šesu din žos* (118] (k.). — A Nadas mellett lévő egyik kaszáló. L. még Felsőtér.

*Aszúpataka 1775 : az bátsi és k.-monostori határon *Aszszu pataka* nevű patakra épült hidak. — Ma a kolozsvári határban a Papfalvi árok [119] egyik mellékvölgye; Bácsan ezt ma **Hosszúpataknak** nevezik.

*Aszúpataki szőlők 1676 : ...Karako alat megh keresztet fák, onnet fordul az Patak mellet ala az hatar Colosuar felé az *aszupataki szőlők* alliara. — E helynév az Aszúpatakban lévő egykori szőlőkre vonatkozhatott.

*Bácsi alájáró 1734 : In loco vulgò *Baczi alájaro* dicto in conterminatione Territorii Possessionis Szucsák. — A szucsági határszélben lehetett, helyét közelebről nem tudom meghatározni.

Bástorok ~ *Baštäräu* [33] (k., l.). 1734 : In conterminatione Territoriorum Poss(ess)ionum Colos Monostor et Szasz Fenes, usque ad sylvas Poss(ess)ionis Szucsák, habent Incolae Poss(ess)ionis hujus sylvas vulgari nomine *Bacsi torok* nuncupatas. 1864 : *Báts Torok*. — A kolozsvári határszélben húzódó völgy neve. A ruménség a magyar helynév szövégi *k*-ját a többesszám jelének érezte; a **Baštoro*-ból így szabályszerűen **Baštörau* > *Baštäräu* keletkezett.

Bástoroki árok l. Szucsági-patak.

Bakó tagja ~ *Tagu luĭ Bako* [89] (k., sz.). — Nagy része Bakó Béla jelenlegi községi bíróa. A benne lévő kaszálót **Csulikaszálónak** mondják, hogy miért, azt vezetőm nem tudta megmondani.

Bányabérce ~ *Birtsu băĭi* [54] (l.). 1864 : *Bánya Bérce*. — A legelő egy része. Régebben itt követ bányásztak.

Bércalja : *Bircăjja* ~ *Subirts* [99] (l.). — A Bányabércénél [54] lévő legelő.

Béretető *Birtető* [125] (sz.). — A községtől északra eső egyik magas tető az erdő szomszédságában.

Bikák rétje *Bikák rittye* ~ *Ritu taurilor* [140] (k.). — Kaszáló neve a vasút mellett.

Boci [58] (k., sz.). 1864 : *Boczi*. — A szucsági határszélig terjedő szántó neve a vasúttól délre. Neve alighanem az elpusztult *Bóc* község nevét tartotta fenn, habár Csánki (V, 336) e községet ettől nyugatra, Magyarnadas és Szucság közé helyezi.

Borsóvölgy *Borsóvögy*: *Borsóvégy* [1] (sz.). 1864: *Borso Völgy*. — Szántó a vasút és a legelő között.

Butahegy [113] (sz.). — Volt tulajdonosának, Fábían Mihálynak a gúnynevét őrizte meg ez a helynév.

Büdöskút ~ *Bidiškut* [60] (sz.). 1734: *Agri Allodiales in superiori Territorio*: ...*Büdös kutt*..., 1864: *Büdös kut*. — Szántó és kút neve a községtől északra. A kút vize, legalább is ma már — nem бүдös.

Cigányok sikátorja: *Cigányköz*: *Cigányok uccája* ~ *Šikátoru Tsiġańilor* [91]. — A cigánylakta utca neve.

Csereerdő [134] (e.). — Vegyes erdő neve a kóródi határszélben.

Csinált út. A községen áthaladó megyei út neve. L. még Ország útja.

Csipkésödre *Csipkézsgödre* ~ *Gropa Čipkešuluj* [139] (sz.). — A Csipkéstetőről a Nádas felé lefutó árok neve.

Csipkéspataka. 1734: *Infra locum vulgo*: *Nyires tető nuncupatum, usque ad rivulum vulgo*: *Csipkés pataka nuncupatum est pariter ex virgultis querceis constans* (e.). — A Csipkésödren végigfolyó patakocska neve. A helyszíni gyűjtés után akadtam erre a történeti adata. Újabb helyszíni gyűjtésem alkalmával sikerült megállapítanom, hogy ma is ismerik ezt az alakot, de már csak ritkán használják.

Csipkéstető ~ *Čipkešul* [6] (sz.). 1734: *Agri Allodiales in superiori Territorio*: ...*Csipkes teteje*, ...1864: *Csipkés tető*. — Nevét valószínűleg a csipkebokorról (vadrózsa) kapta.

Csipkésút: *Csipkési út* [83]. — A Csipkéstetőn át a szomszédos Mérába vezető út neve.

Csokojárka ~ *Čokojarkä* [67] (k.). — Egyesek szerint a falu mellett egy kaszáló neve, mások szerint a legelőnek a Venicével [37] határos részén van. A térképen csak a kaszálót jelöltem; a térkép vázlat dúcának elkészülése után jutottam arra a megállapításra, hogy a legelő egy részét is így nevezik. Érdekes, hogy akiktől e helynév földrajzi fekvését megkérdeztem, a kettő közül csak az egyik területet jelölték e névvel és tagadták, hogy más területet is így neveznék.

Csorgó *Csörgő* ~ *Čorgău* [120] (k.). — A kolozsvári határban a Papfalvi árok mellett ezzel a kaszálóval szemben egy kis forrás található; a kaszáló nevét ezzel magyarázzák. A magyarból átvett rumén *čorgău*: *čurgău* köznevet Erdélyben nagyon gyakran használja a ruménség helynévként.¹

Csulikaszáló l. Bakó tagja.

Déllőoldal *Dillőódal*: *Déllőódal* ~ *Košta merezuluj* [103] (l.). — A marhák itt delelnek.

Egyházi hely *Etyházi hej*. ~ *Loku ekleziěj* [88] (sz.). — A kisajátítás előtt a *tátusé* (róm. kat. státusé) volt.

¹ Dr. Szabó T. Attila egyetemi tanár úr szíves szóbeli közlése.

Fahíd ~ *Pod de lem* [48]. 1864: *Fa hid.* — Az állomás felé vezető utcában lévő fából készült híd neve.

Faluközép ~ *Mižloku satuluj* [90]. — A község középső részének neve.

Farkasverem *Fárkasverem* ~ *Forkožverem* [59] (sz., k.). 1676: hasittia az hatart... Korod felől az *Farkas verem* neuő erdő Berczen levő határ domb (e.). 1864: *Farkas verem.* — Hegyoldalban lévő szántó neve a vasúttól délre.

Felsőfüzeságy *Felsőfüzeságy: Füzeságy felső* ~ *Fizešad* [18] (e.). — Az Alsőfüzeságytól [17] északra fekszik, magasabban. A ruménség a két Füzeságyat nem különbözteti meg.

Felsőfaluvég *Felsőfaluvég* ~ *Kapātu satuluj din sus* [71]. — A község nyugati része.

Felsőjovánkó l. Kisjoánka.

Felsőkigyóstó *Felsőkigyóstó: Kigyóstó felső: Kigyóstó* ~ *Kidaštaj* [27] (k.). 1864: *Kigyostó.* — Az Alsőkigyóstó [28] mellett, ettől keletre fekszik. A bácsiak egy része *Alsó- és Felsőkigyóstó-t*, más része *Keskenykigyóstó-t*, illetőleg egyszerűen csak *Kigyóstó-t* különböztet meg. A történeti adat azonban a két Kigyóstó együttes neve lehetett.

Felsősikátor *Felsősikátor: Temető-uca* ~ *Ulitsa dintre părăje* [93]. — Két árok (r. *părău*) közti utca neve a temető mellett.

Felsőtér *Felsőtér* [45] (sz.). — Szántó a vasút mellett, az Alsótértől nyugatra.

Fileki malom: *Füleki malom: Illári malma* [138] (ma.). — A szucsági határszélben lévő malom. Első neve egy *Fileki* nevű tulajdonosa nevét őrizte meg; *Illári* a mostani tulajdonosnak, egy Pascu nevű rumén embernek a keresztnéve.

Fuszulykakaszáló: *Fuszűjkakaszáló* ~ *Kasälaj fasol'i* [42] (k.). — Az erdőben lévő egyik kaszáló. A rumén név előtagja a magyar kaszáló köznév átvétele.

Füzeságy. 1864: *Füzeságy.* — Az Alsó- és Felsőfüzeságy együttes neve.

Gálhídoldal(a) *Gálhidodal* ~ *Galidodol* [50] (sz.). 1734: *Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo Gál hid oldala...* 1864: *Gál hid oldala.* — A faluban ma is több *Gál* nevű család lakik.

Gergelyirtvány: *Gèrgèjrtovány: Gèrgèjtava* ~ *Gergetejon* [64] (sz.). 1864: *Gergely Irtovány.* — Gergely nevű család ma már nincs a faluban, a helynév eredetét nem ismerik.

*Gyurka vápája 1734: *Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo Gyurka vápája...* — Ma már kihalt helynév. A falutól keletre lehetett. A *vápa* jelentése 'talajmélyedés' (Nyr. XL, 368).

Hágó ~ *Hagaj* [46] (sz.). 1864: *Hágo.* — Szántó a vasúttól délre. A Hágó aljával nincs térszíni összefüggése.

Hágó alatt l. Hágó alja.

Hágó alja : *Hágajja* : *Hágó alatt* ~ *Su Hagău* [61] (sz.). 1734 : In loco vulgò Kis Telek oldala dicto, usque ad locum vulgo *hago allya* nuncupatum ex virgultis querci constans. 1864 : *Hágó alatt*. — A Kistelektől [15] keletre fekszik.

Határpatak. 1433/1755 : Inde per ipsam viam eundo, et praefatam Possessionem Papfalva ad orientem reliquendo de fine ejusdem usq(ue) ad quenda(m) rivulum *hatharpathak* dictum pervenissent, penes quem rivulum a parte meridionali unum signum metale fecissent, Ibiq(ue) reambulationes metarum Praefaetae Possessionis Baacz et Praedij Szent Ivan a parte dictae Possessionis Papfalva terminassent, ubi... ipsis Contradictionis velamine obviassent. — Valószínűleg a Papfalvi árok [119] neve volt.

Hegyeshegy ~ *Hidišed* [55] (e.). 1734 : In loco vulgo *Hegyes hegy* nuncupato in conterminatione Territorii Possessionis Korod. 1864 : *Hegyes Hegy*. — Erdős magaslat neve a községtől északra.

Hegyi út [112]. — A Hegytetőre [121] vezető út.

Hegy megett ~ *După dal* [30] (sz.). 1588 : syluulae prohibitae : *Hedmege* erdű. 1864 : *Hegy mege*. — A Hegytetőn [121] túl lévő földek neve.

Hegytető *Hetyetű* ~ *Vîrva dalului* [121] (sz.). — Magaslat neve a községtől keletre.

Hidegkút *Hidekkút* [24] (l.). — A legelő szucsági határszélében lévő egyik részének neve.

Hidegkúti árok *Hidekkúti árok* [114] (l.). — A szucsági határszélben lévő árok neve a Hidegkútnál [24].

***Hidnál**. 1734 : Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo *Hidnal* dicto vicinitatib(us) ab una rivuli vulgo Papfalvi patak nuncupati. — A Palfalvi ároknál [119] a kolozsvári határszélben lehetett.

Hintós : *Hintos* ~ *Hiń'ăuş* [21] (k.). — Mészöly Gedeon megállapítása szerint (Nép és Nyelv I, 225) ennek a helynévnek a jelentése 'lápos, ingoványos'. Megállapításának a helyességét bizonyítja, hogy ez a helynév vizenyős, ingoványos területet jelöl.

Horgas *Hörgas* ~ *Strimbu* [115] (sz.). — Szántó a községtől keletre ; a rumén név a magyarnak megfelelője.

Hosszúdomb [2] (l.) 1864 : *Hosszudomb*. — A legelő egyik hosszan elnyúló dombjának neve.

Hosszúkaszáló *Hosszukaszáló* ~ *Kasălău lung* [41] (k.). — Az erdőben lévő egyik kaszáló neve.

Irtás *Írtás* ~ *Iertaş* [29] (k.). 1864 : *Irtás*. — Az erdő és a Papfalvi árok [119] között lévő kaszáló neve.

Irtási kút : *Írtási kút* ~ *Fîntîna dela Iertaş* [127]. — Az Irtásban lévő kút.

Itató *Italău* : *Adăpătore* [39] (l.). — A legelőnek az itatókút körüllevő része.

*Ivánka bérece. 1588: *syluulae prohibitae*: ... *Iuanka derca* (I).¹ 1864: *Ivánka bérece*. — Ebben az alakban ma már nem használják. L. Kis- és Nagyjoánka.

Kánya alatt: *Kányó alatt* ~ *Su Kaňä* [124] (sz.) — A Kányaerdő [129] alatt elterülő szántó neve.

Kányaerdő *Kányaèrdő* [129] (e.). — A 25-ezres katonai térképen is jelölt erdő a községtől északra.

Káposztáskert *Káposztáskèrt* [96] (l.). — A legelő egy része. A legelő egyes részein régebben kertek lehettek. Vö. *Káposztáskert, Kertekdombja, Pusztakert*.

Kapuselő ~ *Käpušele* [19] (k.). 1734: In loco vulgo *Kapus elő* nuncupato, in conterminatione Territorium Possessionum Korod et Méra, usque ad sylvas Allodiales supra notatas; In locis vulgo *Kapus előtt* et Nyires tető vocatis ex quercubus constans. 1864: *Kapuselő*. — A Méra felé eső egyik kaszáló neve a Mérai szélnél [80].

Kapus előtt l. *Kapuselő*.

Kapusút ~ *Käpušut* [52] (sz.). 1864: *Kapus uttya*. — Szántó a falutól keletre; fekvése szerint nincs összefüggésben a *Kapuselő* nevű hellyel.

Karakó ~ *Karakäy* [26] (k.). 1676: *hassittia* az hatart az Pap falui felől *Karakó* alatt megheresztezett fák. 1734: In loco vulgo *Karako* nuncupato in conterminatione Territoriorum Possessionum: Korod et Papfalva. — Valószínűleg szláv eredetű helynév. Melich Jánosnak a cseh helynévből való származtatása erre az esetre nem vonatkoztatható (MNY. II, 53, 57). E helynév Magyarország területén előfordul *Karakó* (Vas és Veszprém m.) és *Krakkó* (Alsófehér és Nógrád m.) alakban.

Karakói erdő *Karakóji èrdő* ~ *Pädurja dela Karakäy* [132] (e.). — A Karakó erdejének neve.

Kenderföld *Kenderföd* ~ *Kínept'išti* [87] (sz.). — Kenderes neve a vasúttól délre.

*Kenderhely 1734: *Kender helyly* (k.). — Esetleg a Kenderföld [87] nevének egyik változata volt.

Keresztesút [102] (l.). — A kereszt mellett a legelőre vezető út neve.

Keresztfa ~ *Kruča* [81] (l.). — A kereszt mellett elterülő legelő neve.

Keresztfadomb ~ *Dímbu kruči* [76] (l.). — A legelő egyik dombjának neve; nevét a rajta lévő keresztről kaphatta.

Kertekdombja *Kertegdombja* [110] (l.). — A szucsági határszélben a legelő egy részének neve.

*Kert megett. 1734: *Agri Allodiales in superiori Territorio*: ... *Kert megett*... — A kertekkel szomszédos *Bakó tagjának* lehetett a régebbi neve.

¹ A *derca* nyilván elírás a *bérece* helyett.

Kert vége *Kert víge*. — A Bakó tagjának egy részét a falu mellett nevezik így.

Keskeny l. Szoros.

Keskenydűlő : *Keskenydüllő* (130) (k.). — A falutól északra lévő egyik kaszáló neve az erdő mellett.

Keskenykigyóstó l. Alsókigyóstó.

Kétárokköz ~ *Între pârâie* [8] (sz.). 1864 : *Két árok köze*. — Két árok között lévő szántó neve a falutól északnyugatra.

Kétárokközi út — A Kétárokközre [8] vezető út neve.

Kigyóstó l. Felsőkigyóstó.

Kigyóstó alsó l. Alsókigyóstó.

Kigyóstó felső l. Felsőkigyóstó.

Kigyóstói erdő *Kigyóstóji erdő* ~ *Păduria dela Kidaştău* [128] (e.). — Az Alsó- és Felsőkigyóstó mellett lévő erdő neve.

Kiserdő ~ *Pădurice* [35] (l.). — A legelő középső részének a neve.

Kisjoánka : *Kisjovánkó* : *Felsőjovánkó* ~ *Ionka mijă* [135] (k.). — E helynév előtagja a rumén *Ioan* keresztnév hatására alakulhatott át a régebbi magyar *Ivánka* személynévből. A fejlődés menete ez lehetett : *Ivánka* > *Ioanka* > *Joánka* > *Jovánkó* : *Jovánkó*.

Kiskút [92] (l.). — Egy kút és a körülötte lévő legelő neve.

Kisláb [20] (sz.). — A Láb [31] egy részének neve.

Kismező : *Kisomező* : *Kisamező* [3] (l.). 1734 : In loco vulgo *Kise mező* nuncupato, in conterminatione Possessionum : Szasz Fenes et Szucsák, sunt pariter sylvae communi usui Incolarum applicatae. 1864 : *Kise mező*. — A legelő egy része. A *Kisomező* alak a *Kisó* (Anna) női becenév hatására keletkezhetett. A helynév *Kise*előtagját nem tudom megmagyarázni.

Kisrét ~ *Rituts* [34] (k.). — A Szucsági patak [77] mindkét oldalán a Nádas mellett lévő rét neve a Nagyréttől [117] nyugatra.

Kistelek [15] (sz.). — A falutól nyugatra eső szántó a Nagytelek mellett.

Kistelek oldala. 1734 : In loco vulgo : *Kis Telek oldala* dicto, usque ad locum vulgo hago allya nuncupatum ex virgultis quercinis constans. — A Kistelek [15] egy részének a neve. Ma már nem igen használják.

Kisteleknyak [63] (sz.). 1864 : *Kis Telek Nyak*. — A Kistelek [15] egy része. Az utótag jelentése 'hegyet és a farkát összekötő keskeny hát' (Nyr. XL, 301).

Kőmál. 1433/1755: primo incipissent (t. i. meta) in quodam loco Sub monte *Keūmal* dicto ubi cursus metarum Civitatis Clusvár ac Possessionum Baacz et Szent Ivan praedictarum, nec non Papfalva prope rivulum Papfalvapataka ā parte orientali ejusdem rivuli congerentur ubi penes viam publicam a parte occidentis unum signum metale fecissent. — Egy hetvenkét éves öregember még emlékezett erre a névre ; szerinte

a Bácsstorokban van. A történeti adat azonban nem vonatkozatható a Bácsstorok egy részére sem, mert a határleírás éppen a határ másik felében említi e helynevet. Ha tehát Bácsban ma a Bácsstorokban van *Kőmál* nevezetű hely, az nem azonos a fennebb említett történeti alakokkal.

Kőszegő *Kűszegő* ~ *Kisegeu* [43] (e.). — A szucsági határszélben lévő erdő neve.

Kőszegő árka *Kűszegő árka* ~ *Gropa Kisegeuluj* [79]. 1734: In loco vulgo *Kőszegő arka* nuncupato in conterminatione Territorii Possessionis Szucsák pro usu pariter incolarum servatae. — A Kőszegőn kezdődő árok neve.

Láb ~ *Labu* [31] (sz.). — Nagy kiterjedésű szántó neve a községtől északra. Részei: *Kis-*, *Nagyláb* és *Láb vége*.

Láb vége *Lábvége* ~ *Kapu labuluj* [116] (sz.). — A község mellett lévő egyik szántó neve, a Láb [31] keleti végződése.

Lencségödre *Lencsészgödre* ~ *Gropa Lenčešuluj* [47] (sz.). 1864: *Lencsés Gödre*. — A Kolozsvárhoz tartozó erdő alatt elterülő vizenyős szántó.

Leveles [86] (l.). — A legelőnek egy részét nevezik így.

Libakút [38]. — A legelő egyik kútjának és a körülötte lévő területnek a neve.

Lapuskó [22] (k.). — Egy erdőben lévő kaszáló neve.

Macskásirtás *Macskásirtás* ~ *Iertašu lui Măcăș* [126] (k.). — Kaszáló a kóródi határszélben. *Macskás* nevű család ma már nincs a faluban és nem emlékeznek rá, hogy ezelőtt lett volna. Lehetséges azonban, hogy e helynév a vadmacskáról kapta a nevét.

Malomtere ~ *Teritoriu mori* [7] (sz.). 1734: *Agri Allo-diales in superiori territorio: ...Malom teribe, ...* 1864: *Malom tere*. — A Fileki malomnál [138] lévő földek neve.

Magyarós ~ *L' aluniș* [51] (sz.). — A papfalvi árok [119] és az országút szegletében lévő szántó neve.

Magyarós alja. 1864: *Magyaros ajja*. — A Magyarósnak [51] egy része.

Mérai szél *Mérají szél* [80] (e.). — A mérai határszélben fekvő erdő neve.

Monostori oldal *Monostori ódal* ~ *Koșta Mănașturuluj* [75] (sz.). — A kolozsmonostori, illetőleg kolozsvári határszélben lévő oldal.

Nádas: *Nádos* ~ *Nadáș* [9]. 1650: az Baczj hataron Colos var megieben az *Nadas* vize mellett levo Malom hellijünket... adtuk eo kegiel(mene)k. 1734: *Mollendinum ex parte superiori hujus Poss(ess)ionis super Fluvio vulgó: Nádos nuncupato, extractam habet Molendinum, unius desuper volventis rotae; Decurrit per Territorium hujus Poss(ess)ionis Fluvius vulgó: Nádos nuncupatus, in quo aluntur lucii aliiq(ue) diversi generis pisces, item caneri.* 1864: Báts határának részei különféle nevezetekre oszlanak, amelyeket a *Nádos* vize hosszába át

szél a falu mellett elfolyva. — A *Nádas* folyóvíz *Kalota*-, régebben *Oláhnádas* határából ered és *Kolozsváron* alól ömlik a *Kisszamosba*. E patak nevét a *Nádasmentén* úgy magyarázzák, hogy a forrásnál lévő község neve származott át a patakra. Sokkal valószínűbb azonban, hogy a még ma is sok helyt nádasok közt folyó patak ilyen vízrajzi okok miatt kapta a *Nádas* nevet.

Nádastelek: *Nádostelek* [57] (sz.). 1864: *Nádas telek*. — A községtől keletre, az országút mellett fekszik. A középkorban itt pusztá volt, amely a XV. században már *Bácshoz* tartozott (Csánki, V, 330). A szájhagyomány azonban nem tud erről.

Nádastere: *Nádostere* [85] (sz.). — A falunál a *Nádas* mellett elterülő szántó neve.

Nagyjoánka: *Nagyjovánkó*: *Alsójovánkó* ~ *Iõnka mare* [136] (k.). — A *Kisjoánka* mellett fekszik. L. még *Kisjoánka* alatt is.

Nagyláb ~ *Labu mare* [123] (sz.). — Szántó neve a község mellett, ettől nyugatra; a *Láb* [31] nyugati részének neve.

Nagyoldal *Nagyódal* [101] (l.). 1588: *Nad odala*. — A legelő egyik nagy oldalának neve.

Nagyrét ~ *Rítu mare* [117] (sz., k.). — A *Nádas* mellett elterülő szántó és kaszáló neve a *Bácstoroktól* [33] keletre.

Nagytelek *Natytelek* ~ *Notelek* [16] (sz.). 1864: *Nagy telek*. — Szántó neve a *Kistelek* [15] mellett, a községtől nyugatra.

Nagytelek árka *Natytelek árka* ~ *Pãriu Noteleкулuì* [82]. — A *Nagyteleken* végighaladó árok neve.

Nagytelek oldala. 1588: *syluulae prohibitae... Nag thelek-oldala*. — A *Nagytelek* [16] egy része. Ma már nem igen használják ezt az elnevezést.

Nyárástó: *Nyárostó* ~ *N'aroštãu* [23] (k.). 1864: *Nyáras to*. — A községtől északra, az erdőben lévő egyik kaszáló neve.

Nyíres. 1588: *syluulae prohibitae: ...Nires uult* (?). A *Nyírestető* nevének egyik változata lehetett. A *Nyírestető* ~ *N'irešu* román alakja is ezt bizonyítja.

Nyírestető ~ *N'irešu* [12] (e.). 1734: *In locis vulgò: Kapus elõtt et Nyires tetõ vocatis ex quercubus constans*. 1864: *Nyires tetõ*. — Tölgy- és gyertyánerdő neve a mérái határszélben.

Nyomás ~ *N'imaš* [49] (sz.). 1864: *Nyomás*. — A fordulós gazdálkodás emlékét őrzi e helynév.¹

***Nyugovó irtvány**. 1676: *hassittia az hatart ... Szuczak felõl az nyughoua(!) irtouanion leuõ hatar domb*. — Esetleg a szucsági határban, a bácsi határszélétől nem messze fekvő *Nyugóhely* helynévvel kapcsolatos ez a név.

¹ Vö. Szabó T. Attila: *Zilah helynévtörténeti adatai a XIV—XX. században*, Torda, 1936. 31. l.

***Ókép** 1588: syluulae prohibitae: ... *Okep* erdü. 1734: In loco vulgo *Ó kép* dicto, usque ad sylvam ad ecclesiam spectantem ex virgultis querceis constans; existit quaedam sylvula in loco vulgo *Ó kép* nominato, quae in necessitatem Ecclesiae Catholicae servatur. — Valamelyik régi képről — valószínűleg szentképről — vagy szoborról kaphatta a nevét (NySz.).

Oláhnyárka *Olányárka* [105] (l.). — A legelő egy része.

Omlás alatt ~ *Omlás* [78] (sz.). — Ma már nem emlékeznek arra, hogy ezen a területen omlás lett volna.

Ország útja. 1676: hassittia az hatart... Mēra felől az Andras hazanal leuő *Orszagh uttya* mellett leuő hatar domb. — Kétségtelenül a Kolozsvárról Kisbácson és Egeresen át Bánffy-hunyad felé haladó megyei út neve. Jelölésére ma inkább a *Csinált út* nevet használják.

Pallér vágatja *Pallér vágottya* ~ *Täjetura Paleruluj* [97] (l.). — A legelő egy része. Allítólag egy *Pallér* nevű emberé volt.

Papfalvi árok: *Papfalvi árok* ~ *Valja sakä* [119]. — A határszélben lévő és Papfalva, valamint Kolozsvár felé a határt képező árok neve. Az esős időszakokban megtelik vízzel (Papfalvi patak), nyáron azonban száraz. A rumén név ezzel magyarázható. Vö. r. *valea seacă* 'száraz völgy'. Papfalvát Bácsan általában **Papfalvának** mondják.

Papfalvi patak. 1433/1755: primo incipissent (t. i. meta) in quodam loco sub mont *Keūmal* dicto ubi cursus metarum Civitatis Clusvár ac Possessionum Baacz et Szent Ivan praedictarum, nec non Papfalva prope rivulum *Papfalvapataka* a parte orientali ejusdem rivuli congerentur ubi penes viam publicam a parte occidentis unum signum metale fecissent. 1676: Colosuar felől hassittia az hatart az *Pap falvi patak*. 1734: Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo: *Hidnal* dicto vicinitati(bus) ab una rivuli vulgo *Papfalvi patak* nuncupati. — Ez a név kétségkívül a Papfalvi árok [119] nevének egyik változata.

Papfalvi erdő *Papfalvi erdő*: *Papfalvi erdő* ~ *Pädurija Popešt* [109]. — A papfalvi határszélben lévő erdő neve.

Papmező [14] (k.). 1588: syluulae prohibitae: ... *Popmezeefeli* (l) usq(ue) ad metas pagi Mera. — A falusiak szerint a *katalikus tátus* (= státus) tulajdona.

Patak. 1676: Tilalmas Viz az falun alol az *patak* az Colos monostori hatarigh tilalmasb(an) volt reghenten de az veszedelemtől foghva szabad mindennek halaszni. — A Nádas [9] patakot jelölhette ez a név.

Patak mellett. 1676: Karako alat megh keresztezet fák, onnet fordul az *Patak mellet* ala az hatar Colosuar felē az aszupataki szőlök alliara. — Valószínűleg a Papfalvi árok [119] mellékét jelölte ez a név. Ma a *Rét* nevének egyik változata.

Pityókatorony [53]. A gyerekek csúfolkodva nevezik így a rumén templom mögötti helyet.

Porondbánya *Porombányó* ~ *Baje d'e prund* [36] (sz.). — Homokos oldal alatti szántó neve. Vö. *porond*, homok'. Kalotaszeg helyneveiben többször fordul elő ez a szó. Régebben homokot bányásztak ezen a területen.

Pusztakert *Pusztakèrt* [40] (l.). — A legelő egy része. Ma már nem emlékeznek arra, hogy itt kert lett volna.

Pusztaszöllő hegy. 1734: *Pusztla Szöllő hegyj* felett... ex *virgultis solum modo quercinis*. — Ez a helynév is a szőlőtermelés emlékét őrzi. Vö. Szöllő és Szöllőfő. Ez utóbbi helynév alakváltozata lehetett.

*Réhen alól. 1734: *Agri Allodiales in Inferiori Territorio In loco vulgo: Rehen alól ... dicto*. — A révnek Szabó T. Attilától felsorolt alakváltozatai (MNY. XXXVI, 30)¹ kétségtelené teszik, hogy ennek a helynévnek a jelentése 'réven alól'. A községtől keletre a Nádas egyik átkelőhelye mellett lévő területet jelölhetett ez a helynév.

Rét. 1676: Colosmonostor felől az *reten* (k.). 1864: *Rét*. — A Kis- és Nagyrét együttes neve.

Rókalyuk *Rókajuk* [106] (l.). — A legelőnek egy kis részét nevezik így.

Roszhíd: *Roszhid* [10]. — Az országúton lévő egyik hid neve. Ma már nincs rossz állapotban.

Rózsáskút ~ *Rožaš* [4]. — A legelő egy részének neve a Bácsoroknál [33].

Rózsás 1864: *Rozsás*. — A *Rózsáskút* nevének egyik változata. Ennek rumén *Rožaš* alakja is erre utal.

Rózsa-utca l. Alsósikátor.

Samu sikátorja l. Alsósikátor.

Sajtó *Sajtó* ~ *Šajtău* [66]. — Kert a rumén templom mellett. Régen itt szőlő volt és ez a kert a *sajtóházról* kapta nevét.

Sásoskút: *Sásaskút* [100]. — Sásos helyen lévő kút és a körülötte fekvő legelő neve.

Sósárok [56] (e.). 1734: *Trans alveum vulgò Sosarok nuncupatum a conterminatione sylvarum Poss(ess)inonis Méra usque ad locum vulgò Nyires tető nuncupatum*. 1864: *Sos arok*. — A Sósoldalnál [5] kezdődő és a Nádas völgyébe torkolló árok neve.

Sósoldal *Sósódal* ~ *Šošodol* [5] (sz., e.). 1734: *Sos oldal* (sz.). 1864: *Sos oldal*. — A mérai határszélben lévő szántó.

Süllyedések alja: *Süjedések äjja* [98] (l.). — A legelő egyik süllyedésszerű, omlásos része.

Szakadás ~ *Säkadat* [107] (k.). 1734: *Szakadas ... ex virgultis solum modo quercinis constantes*. — A rumén név a

¹ Pl. Uzon. 1732/1816: Nagy Réhnél, a' Kitsi Réhre menőben. Má'nás. 1670: ... a réhnél stb.

magyar régebbi alakját őrizte meg. A régebbi alak a *szakad* ige *-at* névszóképzős alakja.

Szárhegy [11] (sz.). 1676: Vagyon egy *szār hegy* neuő tilalmas erdő, nem mak termő, csak tűzre való fa terem rajta. — A községtől északnyugatra fekszik; a helynév előtagjának jelentése; ‚kopasz‘ (Oklsz., NySz.).

Szárhegy alja Szárhegyájja [62] (sz., k.). 1864: *Szárhegy ajja*. — A Szárhegy alatt fekvő föld neve.

Szárhegy árka ~ *Grōpa Sarheduluĵ* [73]. — A Szárhegyen kezdődő és a Nádas völgyébe torkolló árok neve.

Szárhegytető. 1864: *Szarhegy tető*. — A Szárhegy [11] egy részének a neve.

Szentivány ~ *Sint'ōn* [25] (e.). 1263, 1296/1580: Poss. *Szent Iwan*. 1420 körül, 1430 körül, 1433—1449, 1439, XV. század közepe: Pred. *Zenthywan* (Csánki V, 406). 1433/1755: *Inde per ipsam viam eundo, et praefatam Possessionem Papfalva ad orientem reliquendo de fine ejusdem usq(ue)ad quenda(m) rivulum hatharpathak dictum pervenissent, penes quem rivulum a parte meridionali unum signum metale fecissent, Ibiq(ue) reambulationes metarum Praefatae Possessionis Baacz et Praedij Szent Ivan a parte dictae Possessionis Papfalva terminassent, ubi . . . ipsis Contradictionis velamine obviassent; primo incipissent (t. i. meta) in quodam loco Sub monte Keūmal dicto ubi cursus metarum Civitatis Clusvár ac Possessionum Baacz et Szent Ivan praedictarum, nec non Papfalva prope rivulum Papfalvapataka a parte orientali ejusdem rivuli congerentur ubi penes viam publicam a parte occidentis unum signum metale fecissent.* — A Szentivány praedium létezését a középkorban a szájhagyomány is megerősíti. A falusiak azt tartják, hogy ezen a helyen falu volt a tatárjárás előtt. A tatárok elpusztították. A mai község helyén egy bács (juhász) telepedett le elsőnek és róla nevezték el a községet. — Csánki szerint (V, 406) az egész középkoron át csak pusztta volt. A XV. században már Bácshoz tartozott. A községtől északra fekszik.

Szentiványi kút ~ *Fintina dela Sintōnă* [133]. — A Szentiványban lévő kút neve. Mivel a ruménség Szentiványt is *Sint'ōn*-nak vette át, amely eredetileg Szent Jánost jelent, ennek a kútnak a rumén neve nem különbözik lényegesen a Szent János-kútjától.

Szent János-kút *Szenytyánoskút* ~ *Fintina Sintōnă* [44]. 1864: Ezen erdőbe (t. i. a kolozsmonostori uradalomében) vagyon az úgy nevezett Szent János kuttya, a hol valami régi telepítvények fundamentumjai kaphatok talán templom lehetett. — Az élő szájhagyomány szerint ebbe a kútba rejtették el a tatárjáráskor a Szentiványban elpusztult falu harangjait.

Szentpáli. 1676: . . .hassittia az hatart... Fenes felől *Szent Pali* neuő erdő alat leuő hatar domb. — Ma már nem

tartozik a bácsi határhoz ; a szucsági és kolozsvári határ érintkezésénél fekszik.

Szilvás Szilvás ~ *Silvaš* [13] (e.). 1864 : *Szilvás*. — A mérai határszél felé eső erdő neve.

Szilvás árka Szilvás árka ~ *Pärü Silvašuluj* [137] (sz.). — A Szilváson [13] végighaladó és a Nagytelek árkába [82] torkolló völgy neve.

Szoros : *Keskeny* [131] (k.). — Kaszáló a kóródi határszélnél.

Szöllő ~ *La ĵie* [141] (sz.). — A szőlőtermelés emlékét a Sajtó [66] helynév is megőrizte ; a belterülettel határos egyik déli fekvésű oldal neve. Ma újból kísérleteznek szőlőtermeléssel, egyelőre azonban csak csekély mértékben.

Szöllőfő [122] (sz.). 1864 : *Szöllőfő*. — A községtől délre fekszik, a Szöllő [141] és a Szöllőtető [141] ettől északra. A *fő* jelentése itt valószínűleg 'hegy teteje'. (Vö. Nyr. XL, 167).

Szöllőtető ~ *Virvu ĵi* [32] (sz.). 1864 : *Szöllő tető*. — A Szöllő [141] emelkedésének neve.

Szucsági híd : *Szucsági híd* ~ *Podu Sučaguluj* [74]. — A szucsági határszélben lévő híd neve az országúton.

Szucsági patak : *Szucsági patak* ~ *Pärü Sučaguluj* [77]. — A szomszédos Szucság határából eredő és a Bácsstorokon [33] végigfolyó patak neve ; a Kisréten [34] ömlik a Nádásba. *Bácsstoroki árok* néven is ismerik.

Szucsági út : *Szucsági út* ~ *Drumu Sučaguluj* [94]. — A szomszédos Szucságra vezető út neve ; az országútból ágazik ki a Fileki malomnál [138].

Temető-utca l. Felsősikátor.

Tér. 1864 : *Tér*. — Az *Alsó-* és *Felsőtér* együttes neve lehetett.

Tetőpont [68] (l.). — E helynév előtagja valószínűleg a *tető* alakváltozata. A *ponk* megfigyelésem szerint egy hegyoldalnak vagy hegytetőnek kisebb kiemelkedését jelöli. Kolozs és Szolnok-Doboka vármegye több helyén használják a *ponk* szót ebben az értelemben.¹ Hefty (Nyr. XL, 305) szerint a *ponk* jelentése 'dombnál kisebb földkiemelkedés, dombtető, hegycsúcs'.

Tölgyfástető Tölgyfástető [65] (l.). — A Kőszegővel határos legelő neve. A Kőszegő erdeje leginkább tölgyekből áll.

Tövises : *Tüvises* [104] (l.). — A legelő egyik bokros részének neve.

Venice ~ *Vinetsiĵe* [37] (sz.). 1864 : *Venitze*. — Lehetséges, hogy e helynév a *venic* 'szilfa' szót őrizte meg. A szóvégi *e* szóvegyüléssel magyarázható (*venic* × *venyige*). (Oklsz., MNy. X, 19)

Zalányi árka ~ *Pärü Zalaĵe* [72] (l.). — A legelő egy része.

¹ Dr. Szabó T. Attila egyetemi tanár úr szíves szóbeli közlése.

Zerge Zèrge [111] (k.). — E helynévnek eredetileg valószínűleg *Erge* alakja volt. Szabó T. Attila megállapítása szerint a ma már kihaltnak tekinthető *erge* köznévi jelentése „patakocská, ér” (MNY. XXIX, 244). A mai alak az *erge* névelős alakból keletkezett a névelő z-jének a szóval való egybeesése révén. Ez a jelenség helynevekben igen gyakori. Valószínű, hogy a Szucsági pataknak [77] régebbi neve *Erge* volt és ezt őrizte meg a patak mellett a mai kaszáló neve. Ez természetesen csak akkor következhetett be, mikor az *erge* jelentése elhalványodott, illetőleg köznévi szerepe megszűnt.

Zöldi pojána ~ *Pojana verde* [108] (l.). — A legelő egy részének neve.¹

Kolozsvár.

Gergely Béla.

¹ A dolgozatban a megfelelő félhosszú hangokat *á, è, ì, ó, ù* jellel jelöltem; a félhosszú *ö* és *ü* jelölésére nyomdatechnikai okokból az *ō* és az *ū* jelt kellett alkalmaznom.